

TEISINĖ APŽVALGA

GRĖSMĖ VALSTYBĖS SAUGUMUI
PRIEGLOBŠČIO IR MIGRACIJOS
BYLOSE: 2024 M. LIETUVOS
VYRIAUSIOJO ADMINISTRACINIO
TEISMO PRAKTIKA

#13

2024 M. GRUODIS

Lietuvos Raudonasis Kryžius teikia socialinę, humanitarinę ir teisinę pagalbą pabėgėliams, prieglobsčio prašytojams, asmenims be pilietybės ir kitiems migrantams nepriklausomai nuo jų teisinio statuso.

Teisinės apžvalgos rengiamos Lietuvos Raudonojo Kryžiaus iniciatyvos, kuria siekiama stebėti Lietuvos teismų vystomą praktiką migracijos ir prieglobsčio bylose bei dalintis informacija apie kai kuriuos reikšmingus sprendimus, rėmuose. Apžvalgose perteikiamos aktualios ištraukos iš šių metų teismų jurisprudencijos bei pateikiami juridinės galios neturintys papildomi komentarai.

Apžvalgose pateikti komentarai yra skirti apžvelgiamų teismo išaiškinimų platesnio konteksto ir potencialaus poveikio praktikos vystymuisi paaiškinimui. Komentuodami teismo sprendimus, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus teisininkai remiasi savo dalykine kompetencija bei ilgamete patirtimi migracijos ir prieglobsčio teisės srityje, taip pat tarptautinių teismų praktika, teisine ir moksline literatūra. Esame dėkingi partneriams ir kolegoms už papildomas įžvalgas.

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus teisinės apžvalgos yra skirtos tik informacijai, jos nesukuria ir nesuteikia teisių, jomis nenustatoma ir neprisiimama teisinių įsipareigojimų sprendžiant individualius atvejus. Cituojant ar platinant šią teisinę apžvalgą būtina nuoroda į informacijos šaltinį:

Lietuvos Raudonasis Kryžius. (2024 m. gruodis). *Teisinė apžvalga #13*

GRĖSMĖ VALSTYBĖS SAUGUMUI PRIEGLOBSČIO IR MIGRACIJOS BYLOSE: 2024 M. LIETUVOS VYRIAUSIOJO ADMINISTRACINIO TEISMO PRAKTIKA

Prieš daugiau kaip 2 metus, pasikeitus teisiniam reguliavimui, Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – Migracijos departamentas) pradėjo rinkti užsieniečių duomenis, inter alia, apie buvusias darbovietes arba atskleidžiančius politines pažiūras ar filosofinius įsitikinimus, tuo tikslu pateikdamas užpildyti specialų Klausimyną. Šis Klausimynas pildomas tokiais atvejais:

- Migracijos departamentui teikiant administracines paslaugas, kurių teikimo tvarką reglamentuojantys teisės aktai numato prievolę užsieniečiams užpildyti tokį Klausimyną, kaip antai nagrinėjant prašymus išduoti, pakeisti ar naujai įforminti leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje[1], išduoti ar pakeisti leidimą nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje[2], išduoti nacionalinę vizą[3].
- Migracijos departamentui teikiant administracines paslaugas, kurių teikimo tvarką reglamentuojantys teisės aktai nenumato prievolės užsieniečiams užpildyti tokį Klausimyną, pvz., nagrinėjant prašymus suteikti prieglobstį[4] arba išduoti (pakeisti) užsieniečio pasą[5] ar pabėgėlio kelionės dokumentą[6].
- Migracijos departamentui neteikiant konkrečiam užsieniečiui administracinės paslaugos, t. y. tiesiog įpareigojant teisėtai Lietuvos Respublikoje jau gyvenantį užsieniečių užpildyti tokį Klausimyną, nepaaiškinant, kokios administracinės procedūros rėmuose tai daroma.

[1] Žr. Leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005 m. spalio 12 d. įsakymu Nr. 1V-329 (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2019 m. liepos 8 d. įsakymo Nr. 1V-615 redakcija) „Dėl Leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 10.31 papunktį, 48 punktą, 80.2 papunktį.

[2] Žr. Lietuvos Respublikos ilgalaikio gyventojų leidimo gyventi Europos Sąjungoje išdavimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. 1V-445 (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2019 m. birželio 27 d. įsakymo Nr. 1V-583 redakcija) „Dėl Lietuvos Respublikos ilgalaikio gyventojų leidimo gyventi Europos Sąjungoje išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 7.22 papunktį, 45 punktą, 74.6 papunktį.

[3] Žr. Nacionalinės vizos išdavimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2023 m. birželio 29 d. įsakymu Nr. 1V-401 „Dėl Nacionalinės vizos išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 8.4 papunktį, 31 punktą.

[4] Reglamentuoja Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2016 m. vasario 24 d. įsakymu Nr. 1V-131 (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2021 m. liepos 27 d. įsakymo Nr. 1V-626 redakcija) „Dėl Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

[5] Reglamentuoja Užsieniečio paso išdavimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. lapkričio 10 d. įsakymu Nr. 1V-357 (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2019 m. birželio 27 d. įsakymo Nr. 1V-581 redakcija) „Dėl Užsieniečio paso išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

[6] Reglamentuoja Pabėgėlio kelionės dokumento išdavimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. gruodžio 7 d. įsakymu Nr. 1V-408 (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2019 m. birželio 27 d. įsakymo Nr. 1V-588 redakcija) „Dėl Pabėgėlio kelionės dokumento išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Taip pat žr. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus 2024 m. birželio 11 d. pažymą Nr. 4D-2024/1-232 „Dėl X skundo prieš Migracijos departamentą prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos“, prieiga internete:

<https://www.lrski.lt/documents/pazyma-del-x-skundo-pries-migracijos-departamenta-prie-lietuvos-respublikos-vidaus-reikalu-ministerijos-25/>

Tais atvejais, kai tam tikrą administracinę procedūrą reglamentuojantys teisės aktai numato prievolę užsieniečiams užpildyti tokį Klausimyną, nustatoma, kad užsienietis privalo „užpildyti Migracijos departamento parengtą klausimyną, jeigu užsienietis (vyresnis nei 18 metų) atitinka Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento patvirtintame sąraše nustatytą kategoriją (-as)“. Taip pat nustatomos teisinės pasekmės tuo atveju, jeigu užsienietis atsisako pildyti Klausimyną. Pastebėtina, kad minėtų teisės aktų nuostatos referuoja į Migracijos departamento „parengtą“ (o ne, pvz., direktoriaus įsakymu „patvirtintą“) Klausimyną, t. y. jo turinys nėra patvirtintas teisės aktais, nėra prieinamas atviruose duomenų šaltiniuose ir potencialiai gali būti keičiamas jį parengusios institucijos nuožiūra. Taip pat pastebėtina, kad Klausimyną privalo užpildyti ne visi užsieniečiai, o tik tie, kurie „atitinka Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento patvirtintame sąraše nustatytą kategoriją (-as)“. Kokia tvarka tvirtinamas minimas „sąrašas“ bei kokios „kategorijos“ jame yra numatytos arba gali būti numatytos – nėra žinoma, kadangi, bent jau atviruose duomenų šaltiniuose, tokio „sąrašo“ nepateikiama. Sprendžiant iš praktikos, užpildyti minėtą Klausimyną dažniausiai reikalaujama iš Rusijos ir Baltarusijos piliečių, tačiau stebėta atvejų, kuomet Klausimynas buvo pateikiamas užpildyti ir kitų šalių piliečiams.

Užsieniečio pateiktus atsakymus į Klausimyne suformuluotus klausimus Migracijos departamentas nustatyta tvarka perduoda Valstybės saugumo departamentui (toliau – VSD), kuris šios ir kitos prieinamos informacijos pagrindu įvertina užsieniečio keliamą grėsmę valstybės saugumui bei pateikia Migracijos departamentui atitinkamą išvadą. Tuo atveju, jeigu VSD konstatuoja, kad tam tikras užsienietis kelia grėsmę valstybės saugumui, ši išvada neretai tampa kone centriniu elementu, kuriuo grindžiami Migracijos departamento sprendimai, priimami tokio užsieniečio atžvilgiu.

Šioje apžvalgoje aptarsim keletą 2024 metais priimtų Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT) sprendimų, kuriose centriniu ginčo objektu buvo VSD išvados dėl pareiškėjų keliamos grėsmės valstybės saugumui. Nepaisant temos aktualumo bei priimamų sprendimų reikšmingumo, neretai atveju LVAT praktika stokoja aiškių grėsmės valstybės saugumui vertinimo kriterijų, pasižymi itin žemu įrodinėjimo standartu grėsmei nustatyti, ir kelia klausimus dėl įrodymų pakankamumo ir įrodinėjimo naštos paskirstymo.

Užsieniečių (pirmiausia – Rusijos ar Baltarusijos piliečių) tariamai keliamą grėsmę valstybės saugumui daugeliu atvejų buvo kone vienintelė priežastis, dėl kurios buvo atsisakoma suteikti asmeniui prieglobstį arba nusprendžiama jį panaikinti, atsisakoma išduoti arba pakeisti leidimą gyventi Lietuvoje, panaikinama teisė gyventi Lietuvoje ir pan. Daugumos tokio pobūdžio bylų fabula buvo identiška – pildydami Migracijos departamento parengtą Klausimyną, pareiškėjai nieko neslėpdami nurodydavo, jog praeityje tarnavo Rusijos ar Baltarusijos kariuomenėje arba dirbo minėtų šalių valstybės institucijose. Atsižvelgus į tai, VSD konstatuodavo, kad pareiškėjų gyvenimas Lietuvos Respublikoje kelia grėsmę valstybės saugumui, o Migracijos departamentas tuo pagrindu priimdavo atitinkamus sprendimus. Pareiškėjai ginčijo Migracijos departamento sprendimus, grindžiamus VSD pateiktu vertinimu, teismuose, tačiau dažniausiai jų skundai buvo netenkinami. Net ir tais retais atvejais, kai teismai pripažindavo VSD išvadas nepagrįstomis bei naikino ginčijamus Migracijos departamento sprendimus, paprastai nagrinėjant atitinkamą klausimą iš naujo VSD teikė Migracijos departamentui identiškas išvadas.

Šiame kontekste paminėtinas ir 2024 m. lapkričio viduryje plačiai nuskambėjęs atvejis, kuomet Vietname buvo sulaikytas ir Baltarusijai perduotas Vasilijus Veremeičikas, kariavęs Kosto Kalinausko pulke – Kyjivo pusėje kovojančių baltarusių savanorių grupėje. Paaikėjo, kad V. Veremeičikas buvo kreipęsis dėl leidimo gyventi Lietuvoje, kur gyvena jo šeima, tačiau jam buvo atsisakyta išduoti leidimą, motyvuojant grėsme valstybės saugumui, taip pat paskelbtas draudimas įvažiuoti į Šengeno erdvę. Pranešama, kad praeityje (iki 2016 m.) Baltarusijos kariuomenėje tarnavęs V. Veremeičikas 2020 m. dalyvavo masiniuose protestuose Baltarusijoje, buvo sulaikytas, vėliau emigravo į Ukrainą, kur, prasidėjus karui, įstojo į Kosto Kalinausko pulką. Nei V. Veremeičiko dalyvavimas masiniuose protestuose Baltarusijoje, nei jo karinė patirtis Ukrainoje, nei perdavimas Baltarusijai ir gresianti bausmė neturėjo įtakos jo tariamos grėsmės Lietuvos valstybės saugumui vertinimui. Komentuodamas šią situaciją, VSD laikėsi savo pozicijos: „VSD pagrįstu vertinimu, minimo asmens buvimas Lietuvoje keltų grėsmę nacionaliniam saugumui“[7].

[7] Žr. VSD: Veremeičiko buvimas keltų grėsmę Lietuvos saugumui. LRT.lt. 2024 m. lapkričio 21 d. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 27 d.: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2419980/vsd-veremeiciko-buvimas-keltu-gresme-lietuvos-saugumui>

Žemiau pateikta apibendrinta VSD pozicija, aktuali nagrinėjamo klausimo kontekste:

Pareiškėjai, tarnaudami (dirbdami) Rusijos (Baltarusijos) ginkluotosiose pajėgose (teisėsaugos tarnybose / valstybės institucijose / strateginiuose ekonomikos sektoriuose), privalėjo būti lojalūs Rusijai (Baltarusijai) ir palaikyti Rusijos (Baltarusijos) valdžią bei jos vykdomą agresyvią užsienio politiką, kuri kelia grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui. Rusijos (Baltarusijos) valstybės institucijose dirbančių asmenų patikimumą ir lojalumą valstybei kontroliuoja Rusijos (Baltarusijos) žvalgybos ir saugumo tarnybos. Jos užtikrina, kad šiose institucijose nedirbtų valdančiajam režimui nelojalūs, vykdomos agresyvios užsienio ir represinės vidaus politikos nepalaikantys asmenys. Pareiškėjams išdavus leidimą gyventi Lietuvoje, jie gali būti išnaudoti Rusijos (Baltarusijos) žvalgybos ir saugumo tarnybų užduočių vykdymui kaip lojalūs ir patikimi Rusijos (Baltarusijos) valdžiai asmenys.

Kitaip tariant, šios VSD išvados grindžiamos tokia loginių samprotavimų grandinėle, vadinkim ją „polisilogizmu“^[8]:

- Jeigu asmuo kada nors dirbo Rusijos (Baltarusijos) valstybės institucijoje, jis privalėjo būti lojalus režimui;
- Jeigu asmuo privalėjo būti lojalus režimui, jis buvo lojalus režimui ir palaikė režimo agresyvią politiką;
- Jeigu asmuo buvo lojalus režimui ir palaikė režimo agresyvią politiką, jis išlieka lojalus režimui ir palaiko režimo agresyvią politiką;
- Jeigu asmuo išlieka lojalus režimui ir palaiko režimo agresyvią politiką, jis gali būti išnaudotas Rusijos (Baltarusijos) žvalgybos ir saugumo tarnybų užduočių vykdymui.

Pastebėtina, kad savo poziciją dėl praeities veiksnių tęstinumo ir aktualumo vertinant, ar užsienietis šiuo metu kelia grėsmę valstybės saugumui, VSD *inter alia* grindžia Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pateiktais išaiškinimais konstitucinės justicijos byloje Nr. 19-A/2021^[9]. Šioje byloje Konstitucinis Teismas išaiškino, jog Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo nuostatos, kuriomis remiantis investuotojo grėsmė nacionaliniam saugumui vertinama, be kita ko, atsižvelgus į tai, ar jis *turi ar praeityje turėjo* didinančią riziką ar keliančią grėsmę nacionaliniam saugumui ryšių su užsienio valstybių institucijomis ar tų valstybių fiziniais arba juridiniais asmenimis, t. y. tokios grėsmė nacionalinio saugumo interesams keliančios priežastys laikomos nepašalinamomis, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Vis dėlto, atsakydamas į šį argumentą, LVAT yra pažymėjęs, jog konstitucinės justicijos byloje Nr. 19-A/2021 Konstitucinis Teismas nagrinėjo kitokį teisinį santykį, bei jog Konstitucinio Teismo aktuose taip pat ne kartą yra konstatuota,

[8] polisilogizmas (poli... + silogizmas), sudėtinis silogizmas, kuriame vieno silogizmo išvada yra kito silogizmo didžioji arba mažoji premisa. Pavyzdžiui, iš trijų silogizmų sudarytas polisilogizmas, kuriame vieno silogizmo išvada yra kito didžioji premisa: organizmai maitinasi; gyvūnai yra organizmai; vadinasi, gyvūnai maitinasi. Gyvūnai maitinasi; stuburiniai yra gyvūnai; vadinasi, stuburiniai maitinasi. Stuburiniai maitinasi; liūtai yra stuburiniai; vadinasi, liūtai maitinasi. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 27 d.: <https://www.vle.lt/straipsnis/polisilogizmas/>

[9] Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. rugsėjo 22 d. nutarimą Nr. KT116-A-N10/2022 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo (2018 m. sausio 12 d. redakcija) 12 straipsnio 15 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“

kad vienas iš konstitucinio teisinės valstybės principo elementų yra konstitucinis proporcingumo principas[10].

Verta paminėti, kad iš esmės VSD išvados dėl užsieniečių keliamos grėsmės valstybės saugumui paremtos tipiniu rizikos vertinimo modeliu, kuris visa apimtimi taikytinas ir vertinant grėsmę pačiam užsieniečiui patirti persekiojamą kilmės valstybėje. Rizikos vertinimo modelis, kurio reikia laikytis, vertinant persekiojimo baimės pagrįstumą, buvo apibrėžtas, be kita ko, 2022 m. kovo 22 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendime byloje T. K. ir kiti prieš Lietuvą (Nr. 55978/20)[11] bei 2022 m. liepos 27 d. LVAT sprendime administracinėje byloje eA-3313-815/2022. Jeigu individualios aplinkybės leidžia priskirti konkretų prieglobsčio prašytoją prie tam tikro profilio asmenų, o kilmės valstybės informacija patvirtina, kad prieglobsčio prašytojo kilmės valstybės institucijos sistemingai taiko tokio profilio asmenų atžvilgiu tam tikras priemones, kurios kvalifikuotinos, kaip persekiojimas dėl „konvencinių“ priežasčių (pvz., dėl politinių įsitikinimų), to užtenka konstatavimui, jog šiam prieglobsčio prašytojui kyla reali persekiojimo grėsmė. Kitaip tariant, jeigu prieglobsčio prašytojas priskirtinas prie atitinkamo profilio asmenų (pvz., opozicinėje veikloje dalyvavusių žmonių), o tokio profilio asmenys (panašioje situacijoje esantys žmonės) jo kilmės šalyje yra persekiojami, tuomet jo baimė susidurti su persekiojimu laikytina visiškai pagrįsta, t. y. persekiojimo rizika yra reali. Iš esmės, prieglobsčio prašymų nagrinėjimui taikytinas įrodinėjimo standartas nereikalauja nei didesnio išvadų užtikrintumo, nei gilesnio rizikos individualizavimo. Analogiškai, vertinant paties užsieniečio keliamą grėsmę Lietuvos valstybės saugumui, vadovojamasi prielaida, jog, jeigu užsienietis priskirtinas prie atitinkamo profilio asmenų (pvz., „režimui lojalių“ žmonių), o tokio profilio asmenys (panašioje situacijoje esantys žmonės) yra sistemingai išnaudojami jo kilmės valstybės žvalgybos ir saugumo tarnybų užduočių vykdymui, tuomet rizika, kad šis konkretus asmuo bus tokiu būdu išnaudotas, yra pakankamai reali. Vis dėlto, nors taikomas rizikos vertinimo modelis iš esmės yra tas pats, jo taikymo praktika vertinant grėsmę asmeniui ir grėsmę valstybės saugumui, ypač kiek tai yra susiję su įrodinėjimo standartais ir įrodinėjimo naštos paskirstymu, drastiškai skiriasi.

Toliau aptariama LVAT praktika tam tikrose bylose, kuriose pareiškėjai bandė ginčyti tiek VSD išvadą dėl jų keliamos grėsmės valstybės saugumui per se, tiek atskirus minėto polisilogizmo elementus.

[10] Žr., pvz., 2023 m. liepos 5 d. LVAT nutarties administracinėje byloje Nr. eA-1959-1188/2023 77 p.:

„77. Byloje nenustatyta akivaizdžių požymių, kad pareiškėjas kelia grėsmę nacionaliniam saugumui. Šios išvados nepaneigia ir VSD pateikiama bendro pobūdžio informacija apie Rusijos žvalgybos tarnybų veikimo kitose valstybėse metodus. Pažymėtina, kad VSD akcentuoja Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo konstitucinės justicijos bylą Nr. 19-A/2021, kurioje pateikti išaiškinimai nagrinėjant kitokį teisinį santykį. Kita vertus, Konstitucinis Teismas VSD minimoje byloje, kas reikšminga ir šiuo atveju, priminė, kad Konstitucinio Teismo aktuose ne kartą yra konstatuota, kad vienas iš konstitucinio teisinės valstybės principo elementų yra konstitucinis proporcingumo principas, kuris reiškia, kad įstatyme nustatytos priemonės turi atitikti teisėtus ir visuomenei svarbius tikslus, kad šios priemonės turi būti būtinos minėtiems tikslams pasiekti ir kad jos neturi varžyti asmens teisių ir laisvių akivaizdžiai labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti (inter alia 2009 m. gruodžio 11 d., 2013 m. spalio 9 d., 2019 m. rugsėjo 19 d. nutarimai). Reikalavimas asmens teisių ir laisvių įstatymu neriboti labiau, negu reikia teisėtiems ir visuomenei svarbiems tikslams pasiekti, inter alia suponuoja reikalavimą įstatymų leidėjui nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris sudarytų prielaidas pakankamai individualizuoti asmens teisių ir laisvių apribojimus: ribojantis asmens teises ir laisves įstatymo nustatytas teisinis reguliavimas turi būti toks, kad sudarytų prielaidas kiek įmanoma įvertinti individualią kiekvieno asmens situaciją ir, atsižvelgiant į visas svarbias aplinkybes, atitinkamai individualizuoti konkrečias tam asmeniui taikytinas ribojančias jo teises priemones (inter alia 2011 m. liepos 7 d., 2016 m. vasario 17 d., 2020 m. liepos 24 d. nutarimai).“

[11] 2022 m. kovo 22 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje T. K. ir kiti prieš Lietuvą (Peticija Nr. 55978/20). Žiūrėta 2024 m. gruodžio 27 d.:

<https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:%5B%22LIT%22%5D,%22appno%22:%5B%2255978/20%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-218461%22%5D%7D>

PAŽYMIME, KAD ŠIOJE DALYJE PATEIKTI PAPILDOMI KOMENTARAI SAVAIME NETURI JURIDINĖS GALIOS BEI ATSPINDI IŠSKIRTINAI ŠIOS APŽVALGOS RENGĖJŲ POZICIJĄ APTARIAMAI KLAUSIMAI. TAIP PAT PAŽYMIME, KAD ŠIOJE APŽVALGOJE MINIMA TIK DALIS AKTUALIOS LVAT PRAKTIKOS BEI TIK DALIS APTARIAMAI PROBLEMATIKAI AKTUALIŲ ASPEKTŲ, NEPRETENDUOJANT J PATEIKIAMOS INFORMACIJOS IŠSAMUMĄ. GALIAUSIAI, NEATMESTINA, KAD PATEKTA ANALIZĖ IR DAROMOS IŠVADOS GALI BŪTI GRINDŽIAMOS KLAIDINGU TEISMO ARGUMENTŲ DEKONSTRAVIMU ARBA SĄLYGOTOS TAM TIKRŲ REIKŠMINGŲ APLINKYBIŲ NEŽINOJIMU.

Minėtas VSD polisilogizmas praktikoje taikomas be išimties visiems asmenims, praeityje dirbusiems Rusijos (Baltarusijos) valstybės institucijose arba valdžiai pavaldžiose įstaigose. Keliančiais grėsmę valstybės saugumui skelbiami ne tik buvę kariai arba teisėsaugos pareigūnai, bet, pvz., buvęs ugniagesys gelbėtojas, banko darbuotojas, antstolių tarnybos darbuotojas arba geležinkeliuose dirbusi buhalterė. Šiuo klausimu 2024 m. sausio 24 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-1066-629/2024 LVAT konstatavo:

„51. Atkreiptinas dėmesys, jog nuosekliai formuojamoje ir dominuojančioje Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje yra konstatuota, kad lojalumo Baltarusijos valdžiai reikalavimas yra taikomas visiems asmenims, dirbantiems / tarnaujantiems Baltarusijos valstybinėse institucijose, nepriklausomai nuo jų einamų pareigų ar vykdomų funkcijų, o net ir neaukštos kvalifikacijos pareigos paprastai pripažįstamos keliančiomis grėsmę Lietuvos valstybės saugumui (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2023 m. rugpjūčio 30 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-2103-415/2023, 2023 m. rugsėjo 6 d. sprendimą byloje Nr. eA-2117-1188/2023, 2023 m. rugpjūčio 16 d. nutartį byloje Nr. eA-2023-415/2023, 2023 m. rugpjūčio 16 d. nutartį byloje Nr. eA-2156-629/2023, 2023 m. rugpjūčio 2 d. nutartį byloje Nr. eA-2006-520/2023, 2023 m. birželio 28 d. nutartį byloje Nr. eA-1949-815/2023, 2023 m. gruodžio 20 d. sprendime byloje Nr. eA-2585-629/2023 ir kt.).“

Siekiant nustatyti, jog užsienietis praeityje dirbo Rusijos (Baltarusijos) valstybės institucijoje arba valdžiai pavaldžioje įstaigoje, užtenka atitinkamo jo paties teiginio pildant Migracijos departamento parengtą Klausimyną. To paties asmens teiginiams, pvz., apie politinį aktyvumą arba kilmės šalyje patirtas represijas, paprastai taikomas nepamatuotai griežtas „patikimumo testas“, neretai konstatuojant, kad dėl tam tikrų (pvz., išsamumo, nuoseklumo) trūkumų asmens pasakojimas nelaikytinas patikimu, o jo nurodytos aplinkybės nelaikytinos nustatytais faktais. Tačiau to paties „nepatikimo“ asmens teiginiams apie darbą valstybės institucijoje joks „patikimumo testas“ netaikomas ir jų nėra stengiamasi patvirtinti kitais įrodymais. Šiuo atveju asmens teiginys automatiškai tampa „nustatytu faktu“, kurio pagrindu daromos vienareikšmiškos išvados dėl jo „lojalumo režimui“ ir grėsmės valstybės saugumui.

Kaip jau buvo minėta vienoje iš ankstesnių Lietuvos Raudonijo Kryžiaus teisinių apžvalgų, beveik neabejotina, jog Baltarusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos, be kita ko, vykdo valstybės institucijose dirbančių asmenų kontrolę bei užtikrina, kad šiose institucijose nedirbtų valdančiajam režimui nelojalūs asmenys, tačiau labiau tikėtina, kad toks kontrolės mechanizmas yra nukreiptas į „nelojalumo“ apraiškų išaiškinimą, o ne į „lojalumo“ patvirtinimą. Automatinis dichotominis paskirstymas į du polius (jeigu asmuo nebuvo identifikuotas, kaip „nelojalus“, reiškia jis yra „lojalus“) neatsižvelgia į tai, jog dalis žmonių gali būti politiškai neutralūs (neturėti nuostatų valdžios vykdomos politikos atžvilgiu) arba pasyvūs (nereikšti turimų nuostatų valdžios vykdomos politikos atžvilgiu) bei tokiu būdu nebūti priskirti prie „nelojalių“ ir toliau dirbti valstybės institucijoje, ypač jeigu jų faktiškai atliekamos funkcijos savaime nereikalauja pasirinkimo tarp skirtingų politinių pozicijų bei nekelia jiems vertybinio disonanso. Galiausiai, toks automatinis paskirstymas neatsižvelgia į tai, kad tiek asmens nuostatos valdžios vykdomos politikos atžvilgiu, tiek pati valdžios politika nėra statiški reiškiniai bei gali keistis dėl vidinių ir išorinių veiksnių. Sutiktina, kad atitinkamais laikotarpiais, kuomet valstybėje vyksta procesai, neleidžiantys, bent jau reikšmingai daliai gyventojų, likti nuošaly (pvz., 2020 m. masiniai protestai Baltarusijoje arba Baltarusijos vaidmuo Rusijai vykdant besitęsiančią agresiją prieš Ukrainą), nuomonių poliarizavimas atitinkamoje visuomenėje pasiekia tokį lygį, kad minėtas dichotominis paskirstymas tampa labiau pagrįstas, tačiau tokiu atveju į aptariamą vertinimą būtina įtraukti papildomą elementą – darbo valstybės institucijoje laikotarpį bei tam laikotarpiui aktualų politinį (ir geopolitinį) kontekstą. Priešingu atveju, pvz., visi Baltarusijoje ekstremistinė organizacija paskelbtos buvusių Baltarusijos teisėsaugos pareigūnų asociacijos BYPOL[12] nariai taip pat rizikuoja būti priskirti prie „lojalių“ režimui bei, atitinkamai, grėsmę valstybės saugumui keliančių asmenų.

Vis dėlto, daugeliu atvejų LVAT į tokio pobūdžio detales nesigilino ir bandymai ginčyti VSD polisilogizmo elementus buvo nesėkmingi. Pvz., 2024 m. sausio 24 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-951-1188/2024LVAT konstatavo:

„103. Aplinkybė, kad pareiškėjo gyvenimas Lietuvos Respublikoje gali grėsti valstybės saugumui, konstatuota įvertinus VSD nustatytas faktines aplinkybes. Pareiškėjas, tarnaudamas Baltarusijos Respublikos kariuomenėje, privalėjo būti lojalus Baltarusijos Respublikai ir palaikyti Baltarusijos valdžią bei jos vykdomą agresyvią užsienio politiką, kuri kelia grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui. Baltarusijos valstybės institucijose dirbančių asmenų patikimumą ir lojalumą valstybei kontroliuoja Baltarusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos. Jos užtikrina, kad šiose institucijose nedirbtų valdančiajam režimui nelojalūs, vykdomos agresyvios užsienio ir represinės vidaus politikos nepalaikantys asmenys. VSD vertinimu, pareiškėjui išdavus leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, jis gali būti išnaudotas Baltarusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų užduočių vykdymui kaip lojalus ir patikimas Baltarusijos valdžiai asmuo. Šių VSD nustatytų aplinkybių nepaneigia pareiškėjo skunde ir apeliaciniame skunde nurodyti argumentai.“

Pažymėtina, kad šiuo atveju LVAT minėto polisilogizmo elementus priskiria „nustatytoms faktinėms aplinkybėms“, t. y. VSD išvadoje pateiktų teiginių nereikalaujama pagrįsti

[12] Žr. <https://bypol.org/en>

objektyviais įrodymais, jie savaime laikytini „faktinėmis aplinkybėmis“. Tam tikrais atvejais (žr., pvz., 2023 m. rugpjūčio 30 d. sprendimo administracinėje byloje Nr. eA-2087-968/2023 41 p.) LVAT konstatuoja, kad Baltarusijos keliama grėsmė Lietuvai, be kita ko, ir dėl Baltarusijos vaidmens vykdant neišprovokuotą agresiją prieš Ukrainą, yra „visiems žinoma“ aplinkybė, todėl „papildomai neįrodinėtina (ABTĮ 57 str. 1 d.)“. Visgi, teismas nepaaiškina, kuo remiantis prie „neįrodinėtų aplinkybių ir faktų“ taip pat faktiškai priskirtini kiti VSD polisilogizmo elementai, pvz., tai, jog Baltarusijos valstybės institucijose dirbę asmenys privalo būti lojalūs Baltarusijos Respublikai ir palaikyti Baltarusijos valdžią bei jos vykdomą politiką.

Anot Dr. Rimvydo Norkaus[13], įrodymų tyrimas yra centrinis įrodinėjimo proceso etapas, atliekamas teismo posėdyje, žodžiu nagrinėjant bylą. Jo metu, laikantis betarpiškumo principo (Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – ABTĮ) 78 str. 1 d.), išklaunami šalių paaiškinimai, liudytojų parodymai, specialistų paaiškinimai ir ekspertų išvados, susipažįstama su rašytiniais įrodymais, apžiūrimi daiktiniai įrodymai. Nors ABTĮ aiškios nuorodos nėra, teismas gali savo sprendimą grįsti tik tais įrodymais, kurie buvo ištirti teismo posėdžio metu. Tai išplaukia iš betarpiškumo principo, taip pat iš ABTĮ 81 straipsnio 9 dalies, įpareigojančios teismą atnaujinti bylos nagrinėjimą iš esmės, jeigu teisminių ginčų metu paaiškėja naujų aplinkybių. LVAT yra tekę naikinti pirmosios instancijos teismų sprendimus dėl šio principo pažeidimo:

„Pagal ABTĮ 58 straipsnio 4 dalį[14], nagrinėjant administracinę bylą iš naujo neįrodinėjami tik įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu baudžiamojame byloje konstatuoti asmens veiksmai, visa kita baudžiamosios bylos medžiaga administraciniame procese turi būti tiriama ir vertinama pagal ABTĮ devintajame skirsnyje „Įrodymai“[15] nustatytas taisykles bei ABTĮ 79 straipsnio 1 dalyje[16] įtvirtintą įrodymų betarpiško tyrimo teismo posėdyje reikalavimą. Šias procesines taisykles pirmosios instancijos teismas pažeidė, t. y. sprendime rėmėsi tarnybinio tyrimo ir parengtinio tyrimo eigoje nustatytomis aplinkybėmis, netyrė įrodymų betarpiškai teismo posėdyje ir faktinių bylos aplinkybių proceso eigoje nenustatinėjo. Nagrinėjant bylą iš naujo šis pažeidimas šalintinas, t. y. teismas turi ištirti įrodymus, kuriais atsakovas grindžia savo įsakymą: išklausti asmenų paaiškinimus, ištirti rašytinius įrodymus ir pan.“[17]

Kiek tai susiję su valstybės institucijos pareiga objektyviais įrodymais pagrįsti daromas išvadas, LVAT praktikoje išaiškinta, kad, pvz., Migracijos departamento surinkta informacija apie kilmės valstybę, kuria grindžiamas atitinkamas sprendimas, turi atitikti esminius kriterijus: turi būti atsižvelgiama į visus vertintinus faktus, susijusius su kilmės valstybe sprendimo priėmimo dėl prašymo metu, įskaitant kilmės valstybės įstatymus ir kitus teisės aktus bei jų taikymo būdą; turėtų būti gaunama tiksli naujausia informacija iš įvairių šaltinių apie bendrą vyraujančią padėtį prašytojų kilmės valstybėje. Jeigu konkrečioje tarptautinės apsaugos prašymo byloje

[13] Norkus, Rimvydas. Įrodymai ir įrodinėjimas administraciniame procese. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis. 2007, 12, p. 157-174.

[14] Šiuo metu – ABTĮ 57 straipsnio 4 dalis.

[15] Šiuo metu – IX skyrius.

[16] Šiuo metu – ABTĮ 78 straipsnio 1 dalis.

[17] Žr. 2005 m. kovo 3 d. LVAT nutartis administracinėje byloje Nr. A14–213/2005

nustatoma, kad surinkta informacija apie kilmės valstybę neatitinka esminių kriterijų, valstybės institucijos pareiga surinkti pagrindžiančią informaciją negali būti laikoma tinkamai įvykdyta (žr., pvz., 2022 m. kovo 23 d. LVAT sprendimą administracinėje byloje Nr. eA-1685-968/2022).

Tokiu būdu, anot teismo, Migracijos departamentas savo išvadoje negali tiesiog konstatuoti, kad, pvz., Baltarusijoje yra (ar nėra) persekiojami 2020 m. vykusių masinių protestų dalyviai – tokio pobūdžio teiginys privalo būti pagrįstas objektyviais įrodymais, t. y. tikslia naujausia informacija apie kilmės valstybę, tik tuomet jis gali būti laikomas „nustatyta faktine aplinkybe“. Tačiau VSD išvadoms analogiško reikalavimo LVAT paprastai netaiko ir tam tikri teiginiai laikomi „nustatytais faktinėmis aplinkybėmis“ vien tuo pagrindu, kad taip teigiama VSD išvadoje, bei yra tiesiog atkartojami teismo sprendime. Tokią praktiką, ko gero, geriausiai paaiškina Migracijos departamento direktorės Evelinos Gudzinskaitės pasisakymas dėl įrodinėjimo standarto, taikytino vertinant asmens keliamą grėsmę: „*Reikia nepamiršti, kad gyvename karo sąlygomis, kai grėsmė Lietuvai iš kaimyninių valstybių yra gerokai išaugusi. Todėl slenkstis, nustatant, kad asmuo gali kelti grėsmę, yra gerokai žemesnis, o įrodinėjimo standartai – žemesni nei taikos metu*“ [18]. Iš tiesų, koks įrodinėjimo standartas taikomas (jei taikomas) tokio pobūdžio bylose, dažnu atveju lieka neaišku. Pvz., 2024 m. gruodžio 18 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-2547-821/2024 LVAT konstatavo:

„36. Pažymėtina, jog byloje nėra ginčo, kad pareiškėjas 2008–2014 metais dirbo Rusijos Federacijos ekonominės plėtros ministerijoje. VSD rašte šiuo aspektu, be kita ko, nurodyta, kad Rusijos Federacijos ekonominės plėtros ministerijos ir jos atstovybių užsienyje priedanga naudojami Rusijos žvalgybos tarnybos, į ministeriją ir jos atstovybes užsienyje darbui su priedanga komandiruojami žvalgybos tarnybų darbuotojai. Pareiškėjas, dirbdamas šioje ministerijoje, privalėjo būti lojalus Rusijos Federacijai ir palaikyti Rusijos valdžią bei jos vykdomą agresyvią užsienio politiką, kuri kelia grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui. Rusijos valstybės institucijose dirbančių asmenų patikimumą ir lojalumą valstybei kontroliuoja Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos. Jos užtikrina, kad šiose institucijose nedirbtų valdančiajam režimui nelojalūs, vykdomos agresyvios užsienio ir represinės vidaus politikos nepalaikantys asmenys. Pareiškėjas Lietuvoje gali būti išnaudotas Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų užduočių vykdymui kaip lojalus ir patikimas Rusijos valdžiai asmuo.

37. Pirmosios instancijos teismas, sutikdamas su Sprendime padarytomis išvadomis, pagrįstai nurodė, jog vien tai, kad pareiškėjas galbūt pakeitė savo politines pažiūras ir įsitikinimus, nepaneigia iš Rusijos Federacijos valdžios institucijoje pareiškėjo turėtų, susiformavusių darbinių ryšių kylančios rizikos, jog šie ryšiai bet kuriuo metu gali atsinaujinti ar Rusijos valdžios institucijos ir jose dirbantys asmenys gali padaryti įtaką pareiškėjui ar jo artimai aplinkai (įvertinant aplinkybę, jog Rusijos Federacijoje gyvena pareiškėjo mama, su kuria jis palaiko ryšius). Pareiškėjas apeliaciniame skunde tik deklaratyviai tvirtina, jog jo pažiūros (aktyvus Rusijos režimo smerkimas ir Ukrainos palaikymas) eliminuoja (arba smarkiai sumažina) žvalgybines rizikas, susijusias su pareiškėju, ir nepateikia jokių išsamesnių argumentų ar duomenų šiuo aspektu, galinčių paneigti atsakovo ir pirmosios instancijos teismo padarytas išvadas.“

[18] Iš Lietuvos išsiųsto ir KGB suimto baltarusio istorija: dukrai tarė tik žodį „deportacija“. LRT.lt. 2024 m. lapkričio 22 d. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 27 d.: <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2420628/is-lietuvos-issiuisto-ir-kgb-suimto-baltarusio-istorija-dukrai-tare-tik-zodi-deportacija>

Be to, jog minėto polisilogizmo elementai be jokio platesnio aptarimo ir įrodinėjimo principų taikymo priskiriami „nustatytoms faktinėms aplinkybėms“, šioje LVAT nutartyje atspindi dar keli dėmesio verti aspektai. Pirmiausia, pratęsiant teismo argumentaciją, gaunasi, kad net ir nesant „lojalumo“ elementui, žvalgybinės rizikos nėra visiškai eliminuojamos, kadangi įtaka asmeniui gali būti daroma per kilmės valstybėje likusius artimuosius. Kadangi logiškai tokio pobūdžio įtaka gali būti daroma nepriklausomai nuo to, ar praeityje asmuo dirbo valstybės institucijoje, šis samprotavimas ženkliai praplečia ratą asmenų, keliančių žvalgybines rizikas bei, atitinkamai, grėsmę valstybės saugumui. Prie asmenų, kurie praeityje dirbo valstybės institucijose ir potencialiai gali būti išnaudoti, kaip lojalūs režimui, prisideda asmenys, kurie nėra lojalūs režimui, tačiau gali būti išnaudoti, darant poveikį per artimuosius. Šiuo klausimu verta prisiminti žvalgyboje ir kontržvalgyboje žinomą ir viešojoje erdvėje išpopuliarintą amerikiečių sutrumpinimą **M.I.C.E.**, kuris nusako keturis pagrindinius poveikio elementus, naudojamus verbuojant asmenis šnipinėjimo tikslais – **Money** (pinigai), **Ideology** (ideologija), **Compromise** (kompromitavimas) ir **Ego** (puikybė). Iš esmės VSD polisilogizmas apeliuoja į poveikį per „ideologiją“ – buvę institucijų darbuotojai gali būti išnaudoti užduočių vykdymui kaip lojalūs ir patikimi asmenys. Tačiau ta pati loginė struktūra gali būti nesunkiai pritaikyta ir kitoms grupėms, pvz., finansinius nepriteklius patiriantys užsieniečiai kelia žvalgybines rizikas, kadangi gali būti išnaudoti, pasiūlant jiems finansinį atlygį („pinigai“), o giminių kilmės valstybėje turintys užsieniečiai potencialiai gali būti išnaudoti, taikant poveikio priemones arba grasinant jų artimiesiems („kompromitavimas“).

Situacijoje, kuomet galimų rizikos veiksnių sąrašas gali būti teismo praplėstas, neapsiribojant pirminiu polisilogizmu, dar daugiau dėmesio reikalauja kitas teismo praktikoje pasikartojantis aspektas – įrodinėjimo naštos perkėlimas pareiškėjui, faktiškai reikalaujant iš jo „paneigti“ VSD padarytas išvadas (bei kitus potencialius rizikos faktorius, kuriuos šalis gali įvardinti teismo proceso metu). Pastebėtina, kad šalis paprastai objektyviai negali įrodyti to, ką neigia (pavyzdžiui, tam tikrų faktų, kurių egzistavimą nurodo kita šalis, neegzistavimo). Todėl įrodinėti bylos aplinkybes paprastai turi ta šalis, kuri teigia buvus tas aplinkybes[19]. Nepaisant to, bylose, kuriose ginčas kyla dėl VSD išvados, jog pareiškėjas kelia grėsmę valstybės saugumui, LVAT dažniausiai linkęs įrodinėjimo našta (t. y. pareigą įrodyti neiginį) paskirstyti pareiškėjui. Pvz., 2024 m. vasario 7 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-1154-502/2024 LVAT konstatavo:

*„32. Teisėjų kolegija, įvertinusi byloje surinktus įrodymus, atsižvelgdama į šios nutarties 29–30 punktuose pažymėtoje Nacionalinio saugumo strategijoje nurodomą Baltarusijos keliamą grėsmę Lietuvai, be kita ko, ir dėl Baltarusijos vaidmens vykdant neišprovokuotą agresiją prieš Ukrainą (šių aplinkybę teisėjų kolegija pripažįsta visiems žinoma, todėl papildomai neįrodinėjama (ABTĮ 57 str. 1 d.), ir su tuo susijusį geopolitinį kontekstą, vadovaudamasi vidiniu įsitikinimu ir protingumo bei sąžiningumo principais, neturi jokių priešasčių nesutikti su VSD ir Migracijos departamento atliktu pareiškėjo keliamos grėsmės vertinimu. **Pareiškėjas nepateikė konkrečių įrodymų ir byloje nėra duomenų, paneigiančių VSD išvadoje nurodytas aplinkybes, įskaitant tai, kad Baltarusijos***

[19] Norkus, Rimvydas. Įrodymai ir įrodinėjimas administraciniame procese. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis. 2007, 12, p. 157-174.

valstybės institucijose dirbančių asmenų patikimumą ir lojalumą valstybei kontroliuoja šios valstybės žvalgybos ir saugumo tarnybos, užtikrinančios, jog tose institucijose nedirbtų valdančiajam režimui nelojalūs, vykdomos agresyvios politikos nepalaikantys asmenys, ir kad pareiškėjas, turėdamas leidimą laikinai gyventi, gali būti išnaudotas Baltarusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų užduočių vykdymui kaip lojalus ir patikimas Baltarusijos valdžiai asmuo. Teisėjų kolegijos vertinimu, ginčijamame Migracijos departamento Sprendime pagrįstai konstatuota, jog pareiškėjo gyvenimas Lietuvoje kelia grėsmę valstybės saugumui.“

Taigi, iš pareiškėjų tokio pobūdžio byloje reikalaujama, kad jie ne tik „konkrečiais įrodymais“ (o ne „deklaratyviais“ teiginiais) paneigtų VSD bendro pobūdžio teiginius apie „lojalumo Baltarusijos valdžiai reikalavimą“ (kuriems analogiškas įrodinėjimo reikalavimas netaikomas), tačiau ir įrodytų, jog jie „negali būti išnaudoti“ ateityje. Šiame kontekste paminėtinas buvusio VSD vadovo Gedimino Grinos paaiškinimas dėl žvalgybos darbo principų: „Teisėsaugoje galioja nekaltumo prezumpcija. Žvalgyboje atvirkščiai – galioja kaltumo prezumpcija. Jeigu negali įrodyti, kad žmogus niekuo dėtas, vadinasi, jis yra įtartinas ir neaišku, ką daro“[20]. Kitaip tariant, tai, kas teoriškai „galėtų būti“, faktiškai laikoma „nustatyta faktine aplinkybe“, kol neįrodyta priešingai. Aptarti atvejai suponuoja, kad LVAT, paskirstydamas įrodinėjimo našta, vadovaujasi panašiu principu.

Šiuo klausimu papildomai pažymėtina, kad, anot LVAT, teismas, vertindamas įrodymus, neapsiriboja vien įrodinėjimo taisyklėmis. Pvz., 2024 m. vasario 14 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-1210-815/2024 LVAT konstatavo:

*„47. Įrodymų vertinimo aspektu, apeliacinės instancijos teismas pažymi, kad pagal ABTĮ 56 straipsnio 1 dalį, faktą galima pripažinti įrodytu, jeigu byloje esančių įrodymų pagrindu susiformuoja teismo įsitikinimas to fakto buvimu. Įrodymų vertinimas pagal ABTĮ 56 straipsnio 7 dalį reiškia, jog bet kokios ginčui išspręsti reikšmingos informacijos įrodomąją vertę nustato teismas pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku ir objektyviu aplinkybių, kurios buvo įrodinėjamos proceso metu, išnagrinėjimu, vadovaudamasis įstatymais, taip pat teisingumo ir protingumo kriterijais. Įvertindamas įrodymus, teismas turi įvertinti kiekvieno įrodymo įrodomąją reikšmę ir iš įrodymų viseto duomenų padaryti išvadas. Vertindamas įrodymų visetą, teismas turi įsitikinti, kad pakanka duomenų išvadai, jog tam tikri faktai egzistavo arba neegzistavo, kad nėra esminių prieštaravimų, paneigiančių tokias išvadas (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartį administracinėje byloje Nr. eA-2147-415/2020; kt.). Be to, **teismas, vertindamas įrodymus, turi vadovautis ne tik įrodinėjimo taisyklėmis, teisingumo, protingumo, sąžiningumo kriterijais, bet ir logikos dėsniais** (žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. vasario 8 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-500-756/2016; kt.). Pažymėtina, jog teismas turi įvertinti ne tik kiekvieno įrodymo įrodomąją reikšmę, bet ir įrodymų visetą, ir tik iš įrodymų visumos daryti išvadas apie tam tikrų įrodinėjimo dalyku konkrečioje byloje esančių faktų buvimą ar nebuvimą. **Teismų išvados dėl įrodinėjimo dalyko įrodytumo turi būti logiškai pagrįstos bylos duomenimis.**“*

[20] „Tokių veikėjų turime socialiai“: jaunuolio Rusijos šlovinimas ir keiksmas Lietuvai krito į akiratį ir policijai, ir buvusiam VSD vadui. LRT.lt. 2023 m. gruodžio 13 d. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 27 d.: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2149764/tokiu-veikeju-turime-sociali-jaunuolio-rusijos-slovinimas-ir-keiksmas-lietuvai-krito-i-akirati-ir-policijai-ir-buvusiam-vsd-vadui>

Vis dėlto, nepaisant referavimo į logikos dėsnius ir loginį pagrindimą, konkrečiais atvejais daromos išvados neretai labiau primena euristinį samprotavimą, o ne loginį metodą. Kaip antai, toje pačioje 2024 m. vasario 14 d. nutartyje LVAT konstatavo, kad:

*„46. Teisėjų kolegijos vertinimu, pirmosios instancijos teismas įvertinęs aplinkybes, kad pareiškėja nuo 2009 metų studijavo nemokai valstybiniame universitete, dėl ko 2014 metais buvo paskirta dirbti muitinėje, du metus dirbo muitinėje, vėliau 2 metams buvo išleista vaiko priežiūros atostogų, o 2020 m. sausio mėnesį savo noru atleista iš pareigų, padarė pagrįstą išvadą, kad Baltarusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos pareiškėją N. C. vertino kaip lojalų valdančiajam režimui asmenį. Pirmosios instancijos teismas taip pat įvertinęs pareiškėjos skunde nurodytas aplinkybes, jog pareiškėja su sutuoktiniu 2022 metais nusprendė, kad negali gyventi ir auginti vaiko autoritarinio režimo aplinkoje, Lietuvą savo gyvenimui pasirinko, nes nenori išvykti toli nuo pareiškėjos ir jos sutuoktinio šeimai artimų asmenų, bei teismo posėdžio metu nurodytas aplinkybes, kad į Baltarusiją lankyti savo ir sutuoktinio giminių vyksta kas 2–3 mėnesius, Baltarusijoje pas senelius palieka savo dukrą, padarė pagrįstą išvadą, kad pareiškėjos šeimyniniai ir socialiniai ryšiai su Baltarusijos Respublika yra itin tvirti ir jai yra saugu grįžti į savo kilmės valstybę, nepaisant jos nurodomo nepritarimo Baltarusijos valdžiai. Taigi, **šios aplinkybės, paneigė pareiškėjos deklaruojamą nelojalumą Baltarusijos Respublikos valdžiai.** [...]“*

Taigi, anot teismo, paminėtos aplinkybės „paneigia“ pareiškėjos „deklaruojamą nelojalumą“, t. y. įrodo priešingai. Iki 2020 m. Baltarusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos tariamai laikė pareiškėją lojaliam valdančiajam režimui, o tai, vadovaujantis logikos dėsniais, „paneigia“ pareiškėjos pasakojimą apie tai, kad 2022 m. ji nusprendė, jog nebegali gyventi autoritarinio režimo aplinkoje. Baltarusijoje liko gyventi pareiškėjos giminių, su kuriais ji nenutraukė ryšių, o tai, vadovaujantis logikos dėsniais, „paneigia“ pareiškėjos pasakojimą apie tai, kad ji nepitaria Baltarusijos valdžiai. Galiausiai, pareiškėja reguliariai aplanko gimines Baltarusijoje, o tai, vadovaujantis logikos dėsniais, „paneigia“ pareiškėjos nelojalumą, t. y. „įrodo“ jos lojalumą valdančiajam režimui. Toje pačioje 2024 m. vasario 14 d. nutartyje (62 p.) LVAT nurodė, kad „[n]acionalinis saugumas ir grėsmės pirmiausia **yra fakto klausimai**, kurie yra kintantys ir sunkiai apibrėžiami“, t. y. nagrinėjamu atveju loginio pagrindimo reikalavimas reiškia ne tiek loginį teisės aiškinimo metodą, kiek logikos dėsnų taikymą aiškinant faktines aplinkybes.

Sprendimų priėmimas taikant loginį metodą reikalauja, be kita ko, prieinamų duomenų peržiūros, faktų analizės, priešingų argumentų vertinimo ir, svarbiausia – daromų išvadų pagrįstumo patikrinimo. Ypač kai apsiimama daryti „logines“ išvadas dėl žmonių įsitikinimų ir motyvų. Remiantis teismo logika, tai, kad žmogus gali apsilankyti kilmės valstybėje, įrodo, jog jis yra lojalus režimui („paneigia jo nelojalumą“). Pritaikius kontrafaktinį mąstymą, peršasi klausimas, ar žmogus, kuris nėra lojalus režimui, negalėtų apsilankyti kilmės valstybėje? Ar tokį negalėjimą savaime sąlygotų jo vidiniai įsitikinimai ar vis dėlto kliūtimi taptų tik režimo dėmesį atkreipusi šių įsitikinimų išraiška? Ar yra aplinkybių, dėl kurių nelojalus režimui žmogus galėtų norėti apsilankyti kilmės valstybėje nepaisant savo nelojalumo? Ar yra aplinkybių, dėl kurių nelojalus režimui žmogus apsilankytų kilmės valstybėje nepaisant galimos grėsmės? Galiausiai, kokia turima informacija apie kilmės valstybę ir žmogaus sprendimų priėmimo psichologinius

procesus, kaip antai susijusius su rizikos suvokimu[21], sąlygoja atsakymus į šiuos klausimus ir kiek užtikrintai galime į juos atsakyti? Šių ir kitų klausimų kėlimas siekiant suprasti žmonių elgesio motyvus leidžia giliau analizuoti realybės ir galimų variantų santykį bei skiria kritinį mąstymą nuo euristikos. Ir būtent to, ko gero, tikimasi iš institucijos, kuri vertina „įrodymų visetą“ ir vadovaujasi „logikos dėsniais“.

Kaip minėta, VSD polisilogizmas, kurio validumo ir išvados teisingumo LVAT aptartuose sprendimuose nekvestionuoja, iš esmės taikomas visiems asmenims, praeityje dirbusiems Rusijos ar Baltarusijos valstybės institucijose, nepriklausomai nuo darbinės veiklos laikotarpio ar užimamų pareigų. VSD išvadose dėl tokių asmenų keliamos grėsmės valstybės saugumui keičiasi tik asmenvardžiai ir institucijų pavadinimai, o pati loginė struktūra lieka nepajudinama, t. y. kiekvieno konkretaus užsieniečio unikali situacija ir individualios aplinkybės (išskyrus vienintelę aplinkybę – darbo valstybės institucijoje faktą) išvadoms dėl tokio užsieniečio keliamos grėsmės valstybės saugumui pastebimos įtakos neturi. Nepaisant pasitaikančių nuorodų į „unikalią situaciją“ ir „individualių aplinkybių“ vertinimą, LVAT praktikoje dažniausiai vis tiek prieinama prie to, jog lojalumo reikalavimas yra taikomas *visiems asmenims*, dirbantiems / tarnaujantiems valstybinėse institucijose, nepriklausomai nuo jų einamų pareigų ar vykdomų funkcijų, o net ir neaukštos kvalifikacijos pareigos *paprastai pripažįstamos keliančiomis grėsmę* Lietuvos valstybės saugumui.

Vis dėlto, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ESTT), aiškindamas, pvz., grėsmes saugumui vertinimui prieglobsčio procedūrų kontekste taikytinus standartus, nuosekliai pabrėžia, kad tokioms grėsmėms nustatyti turi būti taikomos griežtos sąlygos. Pirma, asmuo gali būti pripažintas keliančiu grėsmę nacionaliniam saugumui ar viešajai tvarkai tik nustačius, kad **dėl jo asmeninio elgesio kyla realus, esamas ir pakankamai didelis pavojus** pagrindiniam visuomenės interesui arba atitinkamos valstybės narės vidiniam arba išoriniam saugumui (J. N., C-601/15 PPU, didžiosios kolegijos 2016 m. vasario 15 d. sprendimas, 67 p.; H. T., C-373/13, 2015 m. birželio 24 d. sprendimas, 78 ir 79 p.). Antra, pagal nuoseklią ESTT praktiką sprendimai nesuteikti arba panaikinti pabėgėlio statusą ir/ar leidimą gyventi dėl grėsmės valstybės saugumui ar viešajai tvarkai gali būti priimti tik atlikus kiekvieno atvejo **individualų vertinimą** ir nustačius, kad toks sprendimas yra **būtinasis ir proporcingas** siekiamam teisėtam tikslui. Remiantis ESTT praktika, individualus asmens keliamų grėsmių vertinimo reikalavimas suponuoja atitinkamo asmens **asmeninio elgesio vertinimą** atsižvelgiant inter alia į nusikaltimų ar veikų, kuriais jis kaltinamas, **pobūdį ir sunkumą, jo asmeninio dalyvavimo juose lygį**, galimų motyvų atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės buvimą ir į tai, ar dėl jo yra priimtas apkaltinamasis nuosprendis. Atliekant tokį vertinimą taip pat turi būti atsižvelgiama į **laiko tarpą, kuris praėjo nuo preziumuojamo šių nusikaltimų ar veikų padarymo**, taip pat **vėlesnį tokio asmens elgesį**, visų pirma į tai, ar **šis elgesys parodo, kad jo požiūris ir toliau išlieka toks, kuris pažeidžia ES pagrindines vertybes taip, kad tai gali trikdyti gyventojų rimtį ir fizinį saugumą** (K. ir H.F., sujungtos bylos C-331/16 ir C-366/16, didžiosios kolegijos 2018 m. gegužės 2 d. sprendimas, 66 p.).

[21] Šiuo klausimu žr., pvz., Hilary Evans Cameron, Risk Theory and 'Subjective Fear': The Role of Risk Perception, Assessment, and Management in Refugee Status Determinations, International Journal of Refugee Law, Volume 20, Issue 4, December 2008, Pages 567–585, <https://doi.org/10.1093/ijrl/een032>

Lietuvos Respublikos įstatyme „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ įtvirtintos nuostatos, numatančios tiek pabėgėlio statuso nesuteikimą ar panaikinimą, tiek leidimo gyventi neišdavimą ar panaikinimą dėl grėsmės valstybės saugumui, viešajai tvarkai ar visuomenei. Pagal minėto įstatymo priedo 19 punktą, šis įstatymas yra, be kita ko, pagrindinis Priskyrimo direktyvą[22] įgyvendinantis nacionalinis teisės aktas. Todėl visi pirmiau pateikti ESTT išaiškinimai taikytini atitinkamoms įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ nuostatom. Šiame kontekste ESTT yra išaiškinęs, kad „valstybės narės ne tik **privalo savo nacionalinę teisę aiškinti taip, kad ji atitiktų Sąjungos teisę**, bet taip pat **nesivadovauti tokiu antrinės teisės teksto aiškinimu, kuris pažeistų Sąjungos teisės sistemos saugomas pagrindines teises arba kitus bendruosius Sąjungos teisės principus** (N.S. ir M.E., sujungtos bylos C-411/10 ir C-493/10, didžiosios kolegijos 2011 m. gruodžio 21 d. sprendimas, 77 p.).

Kalbant apie minėtų ESTT suformuluotų principų taikymą Lietuvos nacionaliniame kontekste, ko gero vieną įdomiausių išaiškinimų LVAT pateikė 2024 m. spalio 30 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-2459-815/2024:

„47. Teisėjų kolegija atmeta kaip nepagrįstus pareiškėjo argumentus, kad pirmosios instancijos teismas ignoravo ESTT jurisprudencijoje įtvirtintus grėsmės valstybės saugumui kriterijus. Kaip pagrįstai pažymėjo atsakovas, **pareiškėjo cituojami ES teisės aktai bei ESTT ir EŽTT praktika savaime nepatvirtina, kad nagrinėjamoje byloje šių teisės aktų ir teismų praktikos nebuvo laikytasi, juolab, kad nacionalinio saugumo užtikrinimas ir jo gynyba pirmiausia yra nacionalinių subjektų, t. y. Lietuvos valstybės ir jos institucijų, veiklos sritis.**“

Šis teismo sprendimas įdomus visų pirma dėl to, kad yra visiškai neaišku, **ką** šioje byloje iš tikrųjų pasako LVAT. Teismas pasako, kad pareiškėjo argumentai, grindžiami ESTT jurisprudencija, yra nepagrįsti, nes ši jurisprudencija „*savaime nepatvirtina, kad nagrinėjamoje byloje šių teisės aktų ir teismų praktikos nebuvo laikytasi*“. Nors tradiciškai įrodinėjimo našta, t. y. pareiga įrodyti neiginį, atitenka pareiškėjui, su šiuo teismo teiginiu sunku nesutikti, kadangi paprastai teisės aktai ir teismų praktika „*savaime*“ neįrodo ir nepaneigia konkrečioje byloje nustatomų faktinių aplinkybių. Tačiau tuo pačiu metu teismas taip ir nepasako, ar nagrinėjamoje byloje pareiškėjo nurodytos teismų praktikos iš tikrųjų **buvo** laikytasi, t. y., anot teismo, vykdant teisingumą šis klausimas nėra aktualus. Dar įdomesnis teismo pasisakymas, jog „*nacionalinio saugumo užtikrinimas ir jo gynyba pirmiausia yra nacionalinių subjektų, t. y. Lietuvos valstybės ir jos institucijų, veiklos sritis*“. Su šiuo teiginiu taip pat sunku nesutikti, tačiau kaip šis teiginys pagrindžia daromą išvadą, jog pareiškėjo argumentai yra nepagrįsti, teismas nepaaiškina. Ar tai reiškia, kad, teismo nuomone, vertinant asmens keliamą grėsmę saugumui, ESTT praktika netaikytina, nes tai yra išskirtinai nacionalinės teisės reglamentavimo dalykas – taip pat aiškiai nepasakyta.

[22] 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų

Įvertinus aprašytą LVAT praktiką, gali susidaryti įspūdis, jog ši praktika yra gan vienareikšmiška: jeigu užsienietis kada nors dirbo Rusijos (Baltarusijos) valstybės institucijoje, jis pagal nutylėjimą išlieka lojalus režimui ir gali būti išnaudotas Rusijos (Baltarusijos) žvalgybos ir saugumo tarnybų užduočių vykdymui, nebent sugebėtų įrodyti priešingai. Tačiau šalia šios „nuosekliai formuojamos ir dominuojančios“ LVAT praktikos kad ir retai, bet pasitaiko kitokios, kurioje teisėjai kelia tuos pačius klausimus – dėl įrodinėjimo standartų, įrodinėjimo naštos, proporcingumo, individualių aplinkybių vertinimo ir bendrai VSD polisilogizmo pagrįstumo.

Pvz., 2024 m. sausio 17 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-868-502/2024 LVAT konstatavo:

„65. Nagrinėjamo ginčo atveju, apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegijos vertinimu, pirmosios instancijos teismo išvada, jog VSD surinkti duomenys leidžia teigti, kad Departamentas iš esmės turėjo pakankamą pagrindą priimti ginčijamus sprendimus, nes VSD Išvadoje pateikta informacija yra pakankama spręsti, kad pareiškėjas kelia grėsmę Lietuvos valstybės saugumui, nėra pagrįsta: šioje išvadoje iš esmės niekaip nėra pagrindžiama, kodėl pareiškėjas, Rusijos Federacijos pilietis, bylos duomenimis, prieš 15 metų, 2004–2005 m. ir 2007–2008 m. laikotarpiais, dirbęs teisininku Rusijos Federacijos regioninės valdžios institucijose, tiek anksčiau, tiek ir VSD Išvados rengimo ir pateikimo metu privalėjo „būti lojalus Rusijos Federacijai ir palaikyti Rusijos valdžią bei jos vykdomą agresyvią užsienio politiką, kuri kelia grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui“. Pažymėtina, kad bylos duomenys patvirtina, jog pareiškėjas po 2008 m. nedirbo valstybės institucijose (nuo 2012 m. sausio 1 d. pareiškėjas dirba ribotos atsakomybės bendrovėje „Agrarinė investicinė kompanija“), todėl nėra duomenų, kaip VSD Išvadoje pateikiama informacija, kad „pareiškėjui išdavus leidimą gyventi Lietuvoje, jis gali būti išnaudotas Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų užduočių vykdymui kaip lojalus ir patikimas Rusijos valdžiai asmuo“, yra reikšminga šiuo individualiu atveju. Bendros politinės situacijos įvardijimas ir galimos grėsmės nacionaliniam saugumui pasireiškimo rizikos apžvalga Išvadoje negali būti laikoma tinkamu pareiškėjo keliamos grėsmės nacionaliniam saugumui įvertinimu. Nagrinėjamu atveju ypač svarbu atsižvelgti į proporcingumo principą, įvertinant, ar pareiškėjo keliamos grėsmės pasireiškimo rizikos tikimybė nusvers pareiškėjui Sprendimais sukiamas teisinės pasekmes.“

Analogiškai VSD polisilogizmo pagrįstumą LVAT įvertino ir 2024 m. sausio 31 d. sprendime administracinėje byloje Nr. eA-1046-502/2024:

"50. Nagrinėjamo ginčo atveju, apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegijos vertinimu, pirmosios instancijos teismo išvada, jog VSD surinkti duomenys leidžia teigti, kad pareiškėjas kelia grėsmę Lietuvos valstybės saugumui, o jo asmeninis interesas gyventi ir dirbti Lietuvoje negali būti pripažįstamas prioritetiniu ir reikšmingesniu nei Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo užtikrinimas, nėra pagrįsta: šioje išvadoje iš esmės niekaip nėra pagrindžiama, kodėl pareiškėjas, Rusijos Federacijos ir Izraelio pilietis, bylos duomenimis, nuo 1988 m. iki 1991 m. tarnavęs Rusijos kariuomenėje Pasienio kariuomenės karinio laivyno dalinyje, nuo 1991 m. iki 2008 m., dirbęs Rusijos Federacijos muitinėje ir 2008 metų išėjęs į pensiją, tiek anksčiau, tiek ir VSD Išvados rengimo ir pateikimo metu privalėjo „būti lojalus Rusijos Federacijai ir

palaiykti Rusijos valdžią bei jos vykdomą agresyvią užsienio politiką, kuri kelia grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui“. Pažymėtina, kad bylos duomenys patvirtina, jog pareiškėjas po 2008 m., t. y. paskutinius 16 metų, nedirbo valstybės institucijose (nuo 2012 m. iki 2017 m. buvo RAB „Gilchari“ generalinis direktorius, o nuo 2014 m. iki 2020 m. dirbo UAB „(duomenys neskelbtini)“), todėl nėra duomenų, kaip VSD Išvadoje pateikiama informacija, kad „pareiškėjui išdavus leidimą gyventi Lietuvoje, jis gali būti išnaudotas Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų užduočių vykdymui kaip lojalus ir patikimas Rusijos valdžiai asmuo“, yra reikšminga šiuo individualiu atveju. Bendros politinės situacijos įvardijimas ir galimos grėsmės nacionaliniam saugumui pasireiškimo rizikos apžvalga Išvadoje negali būti laikoma tinkamu pareiškėjo keliamos grėsmės nacionaliniam saugumui įvertinimu. Nagrinėjamu atveju ypač svarbu atsižvelgti į proporcingumo principą, įvertinant, ar pareiškėjo keliamos grėsmės pasireiškimo rizikos tikimybė nusvers pareiškėjui [...] sukeliamas teises pasekmes.“

2024 m. sausio 24 d. sprendime administracinėje byloje Nr. eA-1083-552/2024 LVAT, atkartodamas, be kita ko, ir ESTT suformuotus principus, konstatavo:

"32. Iš skundžiamo Sprendimo, kuriuo pareiškėjai buvo panaikintas leidimas gyventi nuolat šalyje, matyti, kad Sprendimas [...] yra itin formalus, pagrįstas tik VSD Išvadoje nurodytais duomenimis, iš esmės nebandant šių duomenų vertinti pagal apimtį, svarbą ir reikšmę tiek sprendžiamo klausimo, tiek kitų prieinamų duomenų kontekste. Nors Migracijos departamentas nurodė, kad atliko pareiškėjos vertinimą [...], iš Sprendimo turinio nėra galima vienareikšmiškai spręsti, kad buvo atliktas kompleksinis tiek šios, tiek kitos informacijos, susijusios su pareiškėja, vertinimas. **Bendros politinės situacijos įvardijimas ir galimos grėsmės nacionaliniam saugumui pasireiškimo rizikos apžvalga Sprendime ir VSD Išvadoje negali būti laikoma tinkamu pareiškėjos keliamos grėsmės nacionaliniam saugumui įvertinimu.** Nagrinėjamu atveju ypač svarbus proporcingumo principo taikymas, įvertinant grėsmės nacionaliniam saugumui rizikos pasireiškimo tikimybę ir padarinius pareiškėjos teisei padėčiai. [...] Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, taip pat į šiuo konkrečiu atveju nustatytas faktines aplinkybes, dėl Sprendimo motyvuotumo bei išsamumo trūkumų teisėjų kolegija neturi pagrindo pripažinti skundžiamo Sprendimo teisėtu ir pagrįstu. [...] Vertinant pareiškėjos grėsmę valstybės saugumui iš naujo **išvada apie asmens grėsmę valstybės saugumui turi būti daroma ypač apdairiai, turi būti argumentuota bei motyvuota, proporcinga, o ne formali. Galima grėsmė valstybės saugumui turi būti įrodyta tokiu tikėtinumu laipsniu, kad ji būtų pakankamai reali ir akivaizdi.**"

Vertinant aktualią LVAT praktiką, pastebėta, kad proporcingumo principo svarba neretai akcentuojama bylose, kuriose grėsmė valstybės saugumui motyvuojamas atsisakymas išduoti arba pakeisti leidimą gyventi šeimos susijungimo pagrindu, ypač situacijose, kai Lietuvoje gyvena užsieniečio vaikas – Lietuvos pilietis. Pvz., 2024 m. balandžio 17 d. sprendime administracinėje byloje Nr. eA-1384-624/2024LVAT, referuodamas, be kita ko, į Konstitucijoje įtvirtintas pamatines vertybes, konstatavo:

„33. Šiame kontekste pirmosios instancijos teismo išvada, kad Departamento sprendimuose įvertintos pareiškėjos individualios aplinkybės, sprendimai atitinka VAĮ 10 straipsnyje individualiam

administraciniam aktui keliamus reikalavimus, o juose pateikti motyvai – aiškūs ir pakankami, nėra pagrįsta: visų pirma išvada, kad pareiškėja gali kelti grėsmę Lietuvos valstybės saugumui, grindžiama tik pareiškėjos atsakyme į Klausimyno klausimą dėl darbuočių pateiktais duomenimis, kad 2006–2007 metais ji dirbo Vidaus reikalų ministerijos Maskvos miesto vyriausios valdybos Kanceliarijos ir režimo skyriaus inspektorės pareigose (Главное управление Министерства внутренних дел по городу Москве; инспектор отдела по делопроизводству и режиму), 2007–2008 m. – šios institucijos Aplinkos apsaugos skyriaus inspektorės pareigose (инспектор отдела охраны окружающей среды). Pažymėtina, kad, bylos duomenimis, nei Migracijos departamentas, nei Valstybės saugumo departamentas nesiaiškino, koks buvo pareigybių, kurios užėmė pareiškėja, statusas (valstybės tarnautojas, statutinis pareigūnas ir pan.), funkcijos ir su jų vykdymu susisijusių aplinkybių (pvz., kokius reikalavimus turi atitikti tokias pareigas užimantis asmuo), todėl įvertinus, kad minėtoje institucijoje pareiškėja dirbo pakankamai trumpą laiką (apie 2 metus) bei seniai (prieš apie 15 metų), nesant duomenų, kad kitos pareiškėjos darbovietės gali būti vertinamos kaip reikšmingos Įstatymo 35 straipsnio 1 dalies 1 punkto taikymo aspektu, išvada, kad dėl 2006–2008 metais užimtų pareigų pareiškėjos gyvenimas Lietuvos Respublikoje gali grėsti valstybės saugumui, yra itin formali, iš esmės grindžiama bendrąja prevencija.

34. Aptartų aplinkybių (šios nutarties 33 p.) tinkamas ištyrimas yra svarbus, kadangi ginčijamų Departamento sprendimų argumentacijoje faktų, susijusių su pareiškėjos socialiniais ir ekonominiais ryšiais Lietuvos Respublikoje, nurodymas ir interpretavimas yra daugiau nei abejotinas: nėra duomenų, kad pareiškėjos sutuoktinio, kuris yra Lietuvos Respublikos pilietis, ir jos santuoka yra nutraukta, todėl faktų, kad nagrinėjamu atveju sutuoktiniai tam tikrą laiką gyveno skyrium (sutuoktiniai iš Rusijos Federacijos, kur iki tol gyveno, atvyko ne kartu) savaime nepatvirtina išvados apie šeimos iširimą. Akcentuotina, kad, bylos duomenimis, Departamentas net ir nesiaiškino tokio pobūdžio aplinkybių, t. y. neapklausė nei pareiškėjos, nei jos sutuoktinio. Tokios išvados pagrindumas kelia abejonių ir dėl to, kad, kaip teigia pareiškėja, o atsakovas ir neginčija, jos nepilnametis sūnus yra Lietuvos Respublikos pilietis, kurio gyvenamoji vieta deklaruota Kaune, dėl ko ji tokiu pat pagrindu (šeimos susijungimas) gali prašyti išduoti leidimą pagal Įstatymo 43 straipsnio 1 dalies 3 punktą (leidimas išduodamas, kai Lietuvos Respublikoje gyvena užsieniečio vaikas, kuris yra Lietuvos Respublikos pilietis). Piliečio buvimas savo šalyje, kaip jau minėta (šios nutarties 31 p.), visada yra teisėtas, todėl tokia aplinkybė (vaiko gyvenamoji vieta) yra reikšminga ir nagrinėjant užsieniečio, kurio vaikas gyvena Lietuvos Respublikoje, prašymą išduoti leidimą laikinai gyventi Įstatymo 43 straipsnio 1 dalies 5 punkte numatytu pagrindu (kai Lietuvos Respublikoje gyvena jo sutuoktinis, kuris yra Lietuvos Respublikos pilietis), o juo labiau – priimant sprendimą uždrausti užsieniečiui atvykti į šalį, kurioje yra jo vaiko gyvenamoji.

35. Neatlikus tinkamo tyrimo aptartais aspektais, **nėra galima spręsti, ar iš tiesų pareiškėjos gyvenimas Lietuvos Respublikoje gali grėsti valstybės saugumui, juo labiau – ar taikyti apribojimai – leidimo laikinai gyventi neišdavimas ir draudimas atvykti į dalį – yra būtini siekiant apsaugoti Konstitucijoje įtvirtintas pamatines vertybes (valstybės nepriklausomybė, demokratija ir respublika), konstituciškai svarbius tikslus, taip pat yra proporcingi individualioje situacijoje, dėl ko galima teigti, kad priimant ginčijamus atsakovo sprendimus buvo pažeistos pagrindinės procedūros, ypač taisyklės, turėjusios užtikrinti objektyvų visų aplinkybių įvertinimą ir sprendimų pagrįstumą (ABTĮ 91 str. 1 d. 3 p.).“**

2024 m. rugsėjo 18 d. sprendime administracinėje byloje Nr. A-2190-968/2024 LVAT, taip pat pabrėždamas proporcingumo principo svarbą, konstatavo:

„26. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija [...] negali pritarti tikrinamame teismo sprendime padarytai išvadai, kad Migracijos departamentas Sprendimuose, konstatuodamas, jog pareiškėjos buvimas Lietuvoje kelia grėsmę valstybės saugumui, tinkamai įvertino jos individualią situaciją. Nagrinėjamu atveju Migracijos departamentas, priimdamas ginčijamus Sprendimus, bei pirmosios instancijos teismas netinkamai pritaikė proporcingumo principą, įvertinant pareiškėjos keliamos grėsmės nacionaliniam saugumui rizikos pasireiškimo tikimybę ir padarinius jos teisinei padėčiai.

*27. Teisėjų kolegija Migracijos departamento Sprendimus, kuriuose pareiškėjos keliamą grėsmę iš esmės grindžiama tik jos ankstesniu darbu ir užimtomis pareigomis su Rusijos ir Baltarusijos vyriausybėmis siejamuose bankuose („Belarusbank“ ir Rusijos Federacijos banke „Alfa-Bank“ Baltarusijos Respublikoje), įvertinusi nustatytą faktinių aplinkybių (ypač tai, kad: pareiškėja santuoką su Lietuvos Respublikos piliečiu sudarė dar 2020 m. spalio 17 d. ir nuo to laiko faktiškai gyvena Lietuvoje; nuo jos teisinės padėties pasikeitimo tiesiogiai priklauso keturių mažamečių vaikų, įskaitant ir Lietuvos Respublikos piliečio 2021 m. sausio 31 d. gimusio D. B. esminiai teisinės padėties pokyčiai; nei VSD, nei Migracijos departamentas nenustatė, jog dirbdama paminėtuose bankuose ir (arba) vėliau ji būtų atlikusi prieš Lietuvos valstybės saugumą nukreiptas veikas; ir pan.) kontekste, sprendžia, jog ginčijami **Sprendimai yra neproporcingi, nes nustatyta pareiškėjos keliamos grėsmės nacionaliniam saugumui rizikos pasireiškimo tikimybė yra kur kas mažesnė, nei dėl Sprendimų priėmimo pareiškėjos ir jos mažamečių vaikų teisinei padėčiai kylantys neigiami padariniai.**“*

2024 m. birželio 5 d. sprendime administracinėje byloje Nr. A-1542-492/2024 LVAT, pabrėždamas individualių aplinkybių vertinimo svarbą, konstatavo:

*„43. Teisėjų kolegija pažymi, kad nors I. S. biografijos faktas apie tarnybą Baltarusijos Respublikos kariuomenėje 2016–2020 m. gali būti vertinamas kaip potencialus pavojus Lietuvos saugumui, tačiau **vien ši aplinkybė Migracijos departamentui nesuteikia teisės neįrodinėti aplinkybių, jog asmuo kelia grėsmę valstybės saugumui, ir negali būti vertinama atsietai nuo kitų su pareiškėju susijusių duomenų.** Iš Sprendimų turinio negalima vienareikšmiškai spręsti, kad buvo atliktas kompleksinis I. S. charakterizuojančių savybių vertinimas. Pareiškėjo karo tarnybos faktas nebuvo įvertintas kitų jo individualiai situacijai aktualių aplinkybių kontekste – to, jog I. S. siekė palikti karo tarnybą, jo atleidimo iš tarnybos ir kitų svarbių aplinkybių.*

[...]

*47. Be to, **nei iš Valstybės saugumo departamento išvados, nei iš Sprendimų turinio negalima vienareikšmiškai spręsti, kad buvo atliktas kompleksinis visų I. S. charakterizuojančių savybių vertinimas: nebuvo įvertintos aplinkybės, nulėmusios pareiškėjo tarnybą kariuomenėje, taip pat nebuvo tiksliai nustatytas ir įvertintas I. S. atliktos tarnybos pobūdis, pareigos ir jo vykdytos funkcijos, jokiais pagrįstais duomenimis nebuvo nustatyta pareiškėjo ryšių su valstybės valdžios institucijomis ar juose tarnaujančiais asmenimis, nebuvo pakankamai atsižvelgta į pareiškėjo poziciją dėl Rusijos vykdomų karo veiksmų Ukrainoje vertinimo.** I. S. pirmosios instancijos teismui taip pat pateikė išrašus iš savo socialinių tinklų*

paskyros, kurie patvirtina, jog pareiškėjas nepalaiko Baltarusijos vykdomos politikos ir viešina tai, kas vyksta šalyje, taip pat dalyvavimą mitinguose Minske prieš neteisėtus sulaikymus ir rinkimų rezultatų klastojimą patvirtinančius įrodymus, tačiau šie įrodymai teismo nebuvo įvertinti, taip pat nebuvo nurodyti motyvai, kodėl šie įrodymai konkrečiu atveju neturėtų būti vertinami. Teismas taip pat tinkamai neįvertino pareiškėjo ryšių su Baltarusija nutraukimo ir egzistuojančių ryšių su Lietuvos Respublika patvirtinančių įrodymų.“

Individualios asmens situacijos vertinimo svarbą LVAT dar kartą pabrėžė 2024 m. spalio 16 d. sprendime administracinėje byloje Nr. eA-2325-1047/2024:

„36. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija, vadovaudamasi šio teismo sprendimo 35 punkte paminėtais įrodymų vertinimo principais ir taisyklėmis, kitų byloje surinktų įrodymų kontekste įvertinusi VSD išvadoje ir ginčijamame Migracijos departamento Sprendime išdėstytas aplinkybes, taip pat teismui pateiktus įrodymus, negali pritarti tikrinamame teismo sprendime padarytai išvadai, kad Migracijos departamentas Sprendimu atsisakydamas pakeisti pareiškėjui leidimą laikinai gyventi, konstatuodamas, jog pareiškėjo buvimas Lietuvoje kelia grėsmę valstybės saugumui, tinkamai įvertino pareiškėjo individualią situaciją. Nagrinėjamu atveju **Migracijos departamentas bei pirmosios instancijos teismas netinkamai įvertino pareiškėjo situaciją individualizuojančių aplinkybių visumą: i) 2024 m. balandžio 19 d. (duomenys neskelbtini) rašte Nr. (duomenys neskelbtini) nurodoma, kad gyvendamas (duomenys neskelbtini) pareiškėjas dalyvavo protestuose, nukreiptuose prieš (duomenys neskelbtini) valdžią; ii) (duomenys neskelbtini) dalyvaudamas proteste pareiškėjas buvo sulaikytas, teisiamas pagal (duomenys neskelbtini), jam buvo paskirta arešto bausmė, kurią jis atliko; iii) iš (duomenys neskelbtini) pareiškėjas išvyko (duomenys neskelbtini), nuo išvykimo nebuvo grįžęs į (duomenys neskelbtini); iv) byloje nėra ginčo, kad pareiškėjas iki šiol aktyviai dalyvauja renginiuose ir viešai reiškia savo poziciją, kad jis nepalaiko (duomenys neskelbtini) valdžios priimamų sprendimų bei palaiko (duomenys neskelbtini). Nors pareiškėjui nėra taikoma tarptautinė apsauga, tačiau byloje nėra ginčo, kad pareiškėjas ne tik pildydamas Klausimynus, bet taip pat ir ne kartą, nuolat, ilgą laiką ((duomenys neskelbtini)), tiek (duomenys neskelbtini), tiek Lietuvoje, aiškiai ir nedviprasmiškai, viešai yra išreiškęs savo poziciją, smerkiančią Lietuvai priešiškų valstybių veiksmus. Nors pareiškėjo biografijos faktas apie jo darbą (duomenys neskelbtini) gali būti vertinamas kaip potencialus pavojus valstybės saugumui, tačiau vien ši aplinkybė negali būti vertinama atsietai nuo kitų pareiškėjo situaciją individualizuojančių aplinkybių visumos. Teisėjų kolegijos vertinimu, esant tokioms individualioms bylos aplinkybėms kaip nagrinėjamoje byloje, **Sprendimas nepakeisti pareiškėjui leidimo laikinai gyventi Lietuvoje, remiantis vien faktu apie pareiškėjo darbą (duomenys neskelbtini), nėra motyvuotas individualia pareiškėjo situacija.**“**

Šie pavieniai 2024 m. priimti LVAT sprendimai, kurie vis dar yra tik lašas „nuosekliai formuojamoje ir dominuojančioje“ jūroje, vis dėlto turi potencialo tapti naujos, kitokios LVAT formuojamos praktikos pamatu. Telioka tikėtis, kad būtent tokio pobūdžio praktika, ne per plačiai aiškinanti grėsmės saugumui sąvoką, reikalaujanti iš viešojo administravimo subjektų pagrįsti daromas išvadas, o ne iš pareiškėjo – jas paneigti, bei minimizuojanti administracinės klaidos rizikas, bus toliau teismo vystoma. Palydėdami 2025 metus, primygtinai sugrįšime prie šio klausimo ir apžvelgsime aktualias tendencijas.

**Lietuvos
Raudonasis
Kryžius**

Konstitucijos pr. 7A
09307 Vilnius
[+370 659 71 598](tel:+37065971598)
info@redcross.lt

